12.6. Видача осіб, які вчинили правопорушення (екстрадиція)

Коротка вижимка для ЄДКІ: приблизно 10% вихідного матеріалу зі збереженням ключових умов, строків, процедур і тестових розмежувань.

1. Поняття, мета і правові підстави

Екстрадиція - самостійна форма міжнародного співробітництва, що полягає у передачі особи державі, яка її розшукує для кримінального переслідування або виконання обвинувального вироку.

Екстрадиція ≠ міжнародна правова допомога ≠ перейняття провадження ≠ передача засудженого.

Правова база: Конституція України + глава 44 КПК + міжнародні договори; за відсутності договору - можливе співробітництво на засадах взаємності з письмовими гарантіями.

За колізії між КПК і міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана ВРУ, застосовується міжнародний договір; абсолютні гарантії прав людини не можуть бути скасовані договором.

Порогові умови ст. 573 КПК

Для кримінального переслідування: максимальна санкція у виді позбавлення волі - не менше 1 року. Для виконання вироку: невідбутий строк позбавлення волі - не менше 4 місяців.

Формула ЄДКІ: переслідування = 1 рік; виконання вироку = 4 місяці.

Подвійна кримінальність означає кримінальну караність сутності діяння в обох державах, а не тотожність назв статей чи конструкцій складу.

2. Центральні органи - ст. 574 КПК

Стадія	Центральний орган
Досудове розслідування: підозрюваний / обвинувачений	Офіс Генерального прокурора
Судове провадження / виконання вироку: підсудний / засуджений	Міністерство юстиції України

НАБУ не є самостійним центральним органом щодо екстрадиції за ст. 574 КПК.

Центральні органи направляють і розглядають запити, організовують екстрадиційну перевірку, приймають рішення та організовують фактичну передачу.

3. Хто може і не може бути виданий

З України за загальним правилом можуть бути видані іноземці та особи без громадянства за наявності умов екстрадиції та відсутності перешкод.

Громадянин України не може бути виданий іншій державі - абсолютна конституційна заборона ст. 25 Конституції.

Громадянство оцінюється на момент прийняття рішення про видачу. Наявність іншого паспорта не усуває заборони, якщо особа залишається громадянином України.

Відмова у видачі громадянина України не означає безкарність: за передбачених законом умов кримінальне переслідування може здійснюватися в Україні.

Біженець / особа з додатковим або тимчасовим захистом має спеціальні гарантії від видачі до небезпечної держави.

Якщо подано заяву про статус біженця або додатковий захист і триває її розгляд/оскарження - рішення про видачу не приймається до остаточного вирішення.

Реальний ризик катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження за ст. 3 ЄКПЛ - абсолютна перешкода для екстрадиції незалежно від тяжкості злочину та міграційного статусу.

4. Запит про видачу особи - ст. 573-575 КПК

Слід розрізняти клопотання українського слідчого/прокурора/суду та офіційний міждержавний запит, який направляє центральний орган.

Клопотання готують слідчий, прокурор, суд, що розглядає справу, або суд, який ухвалив вирок.

Для переслідування додається засвідчена копія ухвали про тримання під вартою; для виконання вироку - копія вироку з підтвердженням набрання законної сили.

Також: дані про причетність особи, положення КК, висновок про громадянство, строки давності, довідка про невідбуту частину покарання, інші документи за договором.

Строки: 10 днів із дня затримання особи за кордоном - передання клопотання центральному органу; 5 днів після отримання - направлення міжнародного запиту.

Документи підписуються, засвідчуються печаткою і перекладаються мовою, визначеною договором; без договору - офіційною або іншою прийнятною мовою запитуваної держави.

Термінове електронне/факсимільне направлення → оригінал поштою не пізніше 3 днів.

Прохання про тимчасовий арешт ≠ основний запит про екстрадицію.

5. Екстрадиційна перевірка - ст. 587 КПК

Екстрадиційна перевірка встановлює юридичні обставини, які можуть перешкоджати видачі. Вона не є повторним розслідуванням і не встановлює винуватість.

Проводить центральний орган або за його дорученням/зверненням відповідна обласна прокуратура.

Загальний строк - 60 днів; може бути продовжений центральним органом.

Перевіряються: ідентичність особи; громадянство; правова підстава; екстрадиційність; подвійна кримінальність; строки давності; міжнародний захист; політичне/дискримінаційне переслідування; ризик ст. 3 ЄКПЛ; інші підстави відмови.

Результат - матеріали + висновок, які направляються центральному органу. Висновок ≠ рішення про видачу.

Слідчий суддя під час арешту або оскарження рішення про видачу також не досліджує винуватість і не перевіряє законність іноземних процесуальних рішень по суті.

6. Затримання і тимчасовий арешт - ст. 582-583 КПК

Особа, яку розшукує іноземна держава, може бути затримана. Прокурора повідомляють негайно; обласна прокуратура протягом 60 годин повідомляє центральний орган, який протягом 3 днів інформує іноземну державу.

60 годин - доставити затриманого до слідчого судді. 72 години - граничний строк розгляду клопотання.

Тимчасовий арешт застосовується до надходження офіційного запиту про видачу. Клопотання подає прокурор; вирішує слідчий суддя за місцем затримання.

Максимум тимчасового арешту: до 40 діб або інший строк за міжнародним договором.

Якщо максимальний строк сплив, а запит не надійшов - особа негайно звільняється. Пізніше надходження запиту може стати підставою для екстрадиційного арешту.

Надходження запиту не перетворює тимчасовий арешт на екстрадиційний автоматично - потрібна нова ухвала слідчого судді.

7. Екстрадиційний арешт - ст. 584 КПК

Застосовується для забезпечення видачі та фактичної передачі, за загальним правилом після надходження запиту.

Прокурор звертається за дорученням/зверненням центрального органу; компетентний слідчий суддя - за місцем тримання особи під вартою.

Максимальний строк екстрадиційного арешту - 12 місяців.

Обов'язковий судовий контроль: за клопотанням прокурора - не рідше 1 разу на 2 місяці; за скаргою особи/захисника/законного представника - не частіше 1 разу на місяць.

ЄДКІ-пастка: прокурор = не рідше 1/2 міс.; особа = не частіше 1/1 міс.

Екстрадиційний арешт може бути замінений запобіжним заходом, не пов'язаним із триманням під вартою, якщо можна запобігти втечі й забезпечити видачу.

Ст. 585: враховуються ухилення від правосуддя, тяжкість можливого покарання, вік/здоров'я, міцність соціальних зв'язків.

Порушення умов менш суворого заходу може бути підставою для застосування екстрадиційного арешту.

8. Спрощена екстрадиція - ст. 588 КПК

Можлива за добровільною письмовою згодою особи, яку перевіряє та затверджує слідчий суддя.

Згода на видачу і відмова від правила спеціальності - різні волевиявлення.

Центральний орган приймає рішення у спрощеному порядку протягом 5 робочих днів після отримання необхідних матеріалів. Рішення остаточне і не оскаржується.

Спрощена процедура не означає автоматичної видачі: абсолютні перешкоди та правозахисні гарантії зберігаються.

9. Підстави відмови - ст. 589 КПК

Ключові обов'язкові підстави: громадянство України; невідповідність порогам екстрадиційності; закінчення строків давності; ненадання необхідних додаткових матеріалів; суперечність міжнародним зобов'язанням України; загроза національній безпеці; інші передбачені договором перешкоди.

Окремо перевіряються: політичне або дискримінаційне переслідування, non bis in idem, смертна кара без достатніх гарантій, ризик катувань/нелюдського поводження, винятково серйозний ризик грубого порушення справедливого суду.

Наявність статусу біженця і подання заяви про захист - різні юридичні ситуації. Відсутність статусу не усуває захисту за ст. 3 ЄКПЛ.

Відмова у видачі ≠ звільнення від кримінальної відповідальності.

10. Рішення про видачу та оскарження - ст. 590-591 КПК

Після вивчення матеріалів перевірки центральний орган приймає рішення про видачу або відмову. Про рішення повідомляються іноземний орган та особа; при видачі особі вручається копія.

Загальна процедура: 10 днів на оскарження рішення про видачу до слідчого судді; суд розглядає скаргу протягом 5 днів.

Слідчий суддя перевіряє законність видачі, але не вирішує винуватість. Може залишити скаргу без задоволення або скасувати рішення про видачу.

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку. Касація допускається лише прокурором і за спеціальними умовами ст. 591.

Спрощена екстрадиція: рішення центрального органу остаточне й не оскаржується.

11. Фактична передача, спеціальність, відстрочка, тимчасова видача

Фактична передача здійснюється після набрання рішенням про видачу чинності.

Передача має відбутися протягом 15 днів від погодженої дати; центральний орган може продовжити строк до 30 днів.

Принцип спеціальності: видану особу за загальним правилом можна переслідувати або виконувати вирок лише за злочини, за які її видано. Для іншого злочину, вчиненого до видачі, потрібна згода держави видачі.

Правило спеціальності не поширюється на злочини, вчинені після видачі, та має інші винятки, передбачені КПК/договором.

Відстрочка передачі можлива, якщо особа притягується до відповідальності або відбуває покарання в Україні.

Тимчасова видача дозволяє передати особу на погоджений строк із обов'язковим поверненням. Документи для продовження строку тимчасової видачі подаються не пізніше ніж за 20 днів до його закінчення.

Тимчасова видача за ст. 579 ≠ тимчасова передача особи за ст. 565.

Повторна видача третій державі за загальним правилом потребує згоди держави, яка здійснила первісну екстрадицію.

12. Фінальна таблиця строків ЄДКІ

Ситуація	Строк
Порогова санкція для переслідування	максимум позбавлення волі ≥ 1 року
Невідбутий строк для виконання вироку	≥ 4 місяців
Передання клопотання центральному органу після затримання за кордоном	10 днів
Направлення запиту центральним органом	5 днів
Оригінал після термінового електронного запиту	до 3 днів
Екстрадиційна перевірка	60 днів, може бути продовжено
Доставлення затриманого до слідчого судді	60 годин
Розгляд клопотання про тимчасовий арешт	до 72 годин від затримання
Тимчасовий арешт	до 40 діб або строк за договором
Екстрадиційний арешт	до 12 місяців
Контроль за клопотанням прокурора	не рідше 1 разу на 2 місяці
Контроль за скаргою особи	не частіше 1 разу на місяць
Спрощена екстрадиція - рішення центрального органу	5 робочих днів
Оскарження рішення про видачу	10 днів
Розгляд скарги слідчим суддею	5 днів
Фактична передача	15 днів від погодженої дати; до 30 днів
Продовження тимчасової видачі	документи ≥ 20 днів до завершення строку

Найкоротша формула: умови екстрадиційності → запит → затримання / тимчасовий арешт → екстрадиційна перевірка → екстрадиційний арешт → рішення центрального органу → оскарження → фактична передача + правило спеціальності.